

8 серпня 2007 року постановою Кабінету Міністрів України № 1007 «Про внесення змін і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» Українську державну інноваційну компанію було перейменовано у Державну інноваційну фінансово-кредитну установу, а також було внесено зміни до статуту Української державної інноваційної компанії.

Висновки

Недоліками чинного механізму регулювання інноваційних процесів на рівні регіону є:

- не простежується чітко сформульована інноваційна політика держави;
- не визначені пріоритетні сфери розвитку виробництва;
- відсутність у більшості випадків конкретної організаційної структури для управління інноваціями на рівні підприємств та регіонів країни;
- реалізація цілей інноваційної політики держави не має необхідного та економічного забезпечення;
- не вирішені питання залучення додаткових інвестицій з метою модернізації на інноваційній основі експортно орієнтованих і структурноутворювальних підприємств у регіонах.

Структура управління науково-технічною та інноваційною діяльністю в Україні переобтяжена великою кількістю нескоординованих органів, функціонуючих без належної взаємодії, комплексного і системного розподілу повноважень, ієрархії підпорядкування (державний, галузевий та регіональний рівні). Якщо в загальнодержавному масштабі є певна система управління інноваціями, хоча і недостатньо ефективна, то на рівні регіонів такої системи практично немає. Окремі підприємства і наукові установи працюють у цій сфері на свій розсуд, без урахування інтересів регіонів. Тому з метою удосконалення системи органів державного управління науково-технічною та інноваційною сферами найближчим часом необхідно завершити процес створення в складі державних обласних адміні-

страцій підрозділів, відповідальних за науково-технічний та інноваційний розвиток у регіоні.

Література

1. Концепція державної регіональної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу www.oda.te.gov.ua/.../toda_p51_Projekt%20konsepsiiregion%20politiki.doc
2. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>
3. Управління інноваційними процесами в регіонах / [М.А. Козоріз, Т.С. Смовженко, А.Я. Кузнецова та ін.]; М.А. Козоріз (наук. ред.); НАН України, Ін-т регіональних досліджень, НБУ, Львівський банківський ін-т. – Л.: ЛБІ НБУ, 2006. – 263 с.
4. Чижова В.І. Ефективність регіональної інноваційно-інвестиційної політики / В.І. Чижова // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки / Донецький економіко-гуманітарний інститут МОН України; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Вип. 2(20). – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2006. – 222 с. 81, с. 41.
5. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / О.І. Дацій – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 428 с.
6. Санду І. Активизация инновационной деятельности в АПК / И. Санду // АПК: экономика, управление. – № 11. – 2005. – С. 73–79.
7. Економічна енциклопедія: [У трьох томах]. Т. 3 [Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.] – К.: Видавничий центр «Академія». – 731 с.
8. Щокін Г. Система управління і її закони / Г. Щокін // Персонал. – 2005. – № 10. – С. 62–67.
9. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи. Навч. посібн. / Ілляшенко С.М. – Суми: «Універ. книга», 2003. – 278 с.
10. Папп В. Пріоритетні напрямки формування регіональної інноваційно-інвестиційної політики / В. Папп // Економіст. – № 9. – 2007. – С. 40–42.
11. Офіційний сайт Державного агентства України з інвестицій та інновацій України [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.in.gov.ua>

Ю.В. РИБАК,
с.н.с. відділу розробок інноваційної моделі розвитку, НДЕІ

Стратегії підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіонів

Автором визначено та проаналізовано основні тенденції формування стратегій підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіонів в країнах – членах ЄС та Україні. Розглядається досвід Скандинавських країн у створенні кластерних формувань.

Автором определены и проанализированы основные тенденции формирования стратегий повышения международной конкурентоспособности регионов в

странах – членах ЕС и Украине. Рассматривается опыт Скандинавских стран в создании кластерных формирований.

The main tendencies of forming Regional International Competitiveness Strategies in EU countries and in Ukraine are analyzed in the report. The experience of Scandinavian countries in creating of clusters group is considered.

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Світова фінансова криза поставила перед Україною завдання переорієнтувати економіку на нову технологічну складову, підвищити міжнародну конкурентоспроможність національної економіки. Каталізатором інноваційного прориву являються технології, що складають ядро шостого технологічного укладу: нано-, біо-технології, інформаційно-комунікаційні технології, нові матеріали, аерокосмічна промисловість. Очевидно, що пріоритети, які фактично сформувалися в Україні, не відповідають тим, що поширені у конкурентоспроможному середовищі.

За рейтингом стійкості до кризових явищ, що проводиться Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD) у рамках дослідження The World Competitiveness Scoreboard 2009, Україна входить в десятку країн, які найбільше постраждали від кризи та прогнози щодо скорішого виходу не є оптимістичним. В умовах кризи країни Єврозони вже змогли вийти на позитивну динаміку економічного зростання, а Данія посіла перше місце серед країн, що виявилися найбільш стійкими до світової економічної кризи (табл. 1).

Також у першій десятці всі Скандинавські країни. Саме Данія продемонструвала найбільшу стійкість до кризових явищ, відстоявши статус найстабільнішої економічної системи. До того ж суспільство Данії вирізняється консолідованістю й тривалою політичною стабільністю Усього до рейтингу входять 57 країн, які оцінюються за чотирма критеріями: макроекономічні показники, ефективність уряду, ефективність бізнесу та інфраструктура. Хоч США у рейтингу міжнародної конкурентоспроможності отримали першість, але за стійкістю до кризових явищ країна посіла тільки 28-е місце, виявившись не достатньо підготовленою до фінансової та іпотечної кризи. Франція, Італія та Іспанія продемонстрували недосконалість економічних та соціальних інституцій, в той час, як Україна опинилась на одному з останніх місць з найнижчими показниками за приростом ВВП, рівнем інфляції та безробіттям.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню теоретичних основ міжнародної конкурентоспро-

можності регіонів присвячено праці зарубіжних економістів М. Портера, П. Кругмана, Р. Камані, Р. Мартіна та П. Санлея, І. Бегга; соціологічні аспекти територіального розвитку висвітлено в роботах Р. Флориди, А. Венебла; інноваційні фактори регіональної динаміки проаналізовано скандинавськими економістами Б. Ашеймом та А. Ісаксеном. Масштабні дослідження методологічних засад дослідження конкурентоспроможності на мезорівні проведено російськими дослідниками Н. Калюжновою, А. Гранбергом, Л. Шеховцевою, М. Гельвановським, І. Трофімовою, В. Жуковською, О. Селезньовим. Окремі аспекти забезпечення міжнародної конкурентоспроможності національних регіонів розкрито в працях вітчизняних вчених А. Поручника, Л. Антонюк, В. Чужикова, З. Варналія, І. Брикової та багатьма іншими.

Разом із тим необхідно зазначити, що подальшого комплексного аналізу потребує вивчення проблеми побудови ефективної стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки.

Отже, **метою статті** є виявлення та аналіз ефективних стратегій підвищення конкурентоспроможності регіонів в країнах, які продемонстрували стійкість до кризових явищ.

Виклад основного матеріалу. На даний час уряд нашої держави разом з міністерствами працює над створенням і реалізацією довгострокової стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки на основі інновацій. Важливим при цьому є врахування світового досвіду високорозвинутих країн у формуванні стратегій конкурентоспроможності. Невипадково ми досліджуємо держави скандинавського регіону, які є лідерами глобальної конкурентоспроможності країн та регіонів.

Виходячи з результатів міжнародних рейтингів та проаналізувавши їхню динаміку (табл. 1), можна стверджувати, що Скандинавські країни вже досить тривалий період утримують найвищі позиції в рейтингах та відносяться до країн із високою конкурентоспроможною економікою. Ефективна бюджетно-фінансова система Скандинавських країн дозволяє урядам інвестувати кошти в освіту, охорону здоров'я, інфра-

Таблиця 1. Рейтинг конкурентоспроможності та стійкості країн до економічної кризи за версією Інституту розвитку менеджменту (IMD), 2009 рік

Країна	Стійкість країн до економічної кризи (IMD), 2009 р.	Рейтинг конкурентоспроможності краї, Щорічник глобальної конкурентоспроможності Інституту розвитку менеджменту (IMD World Competitiveness Yearbook), 2009, (2008) р.
	місце	місце
Данія	1	5 (6)
Сінгапур	2	3 (2)
Катар	3	–
Норвегія	4	11 (11)
Гонконг	5	2 (3)
Швейцарія	6	4 (4)
Швеція	7	6 (9)
Фінляндія	9	9 (15)
США	28	1 (1)
Україна	55	54 (46)

Складено автором на основі «Звіту Глобальної Конкурентоспроможності» за 2007–2009 роки. Джерело: International Institute for Management Development World Competitiveness Yearbooks

структуру, соціальні служби. Скандинавським країнам вдалося досягти високих результатів завдяки ефективній інноваційній моделі економічного розвитку на основі кластеризації економіки.

На думку фахівців міжнародної організації ОЕСР, конкурентоспроможність – це спроможність компаній, галузей, регіонів і націй створювати високий рівень прибутків та оплати праці, залишаючись відкритими для міжнародної конкуренції [1]. У щорічному звіті Європейської комісії з конкурентоспроможності зазначається, що під конкурентоспроможністю розуміють досягнення високих і зростаючих стандартів життя нації з максимально можливим рівнем зайнятості на стабільній основі [2]. Регіональна конкурентоспроможність підтримується унікальною комбінацією фірм та організацій, пов'язаних між собою виробництвом продукції, послуг, потоком знань та інновацій. За визначенням експертів ОЕСР, інтенсивна кластеризація виступає одним із ключових факторів конкурентоспроможності регіонів в глобальному економічному середовищі. Експерти ОЕСР стверджують, що інноваційні кластери виступають «рушійними силами економічного зростання національних економік, а реалізація кластерних ініціатив – ключовим інструментом нарощення конкурентоспроможності країн»

Регулювання інноваційної політики країн – членів ЄС відбувається на регіональному, національному та наднаціональному рівнях. Наднаціональне регулювання інноваційної політики Європейського Союзу здійснюється в межах спільної загальної інноваційної стратегії. Основні європейські кроки до удосконалення інноваційної моделі розвитку економіки:

1. Нова редакція Лісабонської стратегії (Lisbon Strategy for Growth and Jobs) 2005 року, в якій значна увага приділялася стимулюванню економічного зростання шляхом збільшення фінансування наукових досліджень та інноваційних технологій. Головним напрямом політики в галузі наукових досліджень і розробок було визнано стимулювання досліджень у сфері інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), оскільки саме вони у 2005 році забезпечили 40% приросту продуктивності праці і 8% ВВП у країнах ЄС [3].

2. Спільний план дій країн – членів ЄС «Більше Досліджень і інновацій» (More Research and Innovation) жовтень 2005 року, в якому було визначено пріоритетом кластерна політика і важливість Програми з національного реформування [4].

3. Стратегія «Використання наукових знань на практиці: загальна інноваційна стратегія ЄС» (Putting knowledge into practice: A broad-based innovation strategy for the EU) вересень 2006 року, в якій визначається десять основних пріоритетів інноваційної діяльності в межах ЄС, а саме: кластерна політика, захист прав інтелектуальної власності, стандартизація, державні закупівлі, підтримка співробітництва в контексті спільних технологічних досліджень, підтримка лідируючих ринків, Європейський інститут технологій, розвиток інновацій в сфері послуг, підтримка венчурної індустрії, інноваційно-сприятливі освітні програми [5].

4. Програма «Рамкова програма конкурентоспроможності і інновацій з 2007 по 2013 рік» CPI (Competitiveness and innovation Program) – бюджет складає близько 3,6 млрд. євро. Метою програми є допомога підприємствам покращити свою роботу, забезпечивши доступ до фінансів: розподіл ризику, заохочення приватних інвесторів, забезпечення контролю та спільних гарантій для національних фінансових схем. Фінансовими інструментами оперуватиме Європейський інвестиційний фонд. У рамках цієї програми МСП також матимуть доступ до фінансів ЄС за допомогою мереж підтримки бізнесу, що складається з Європейських центрів інформації та Центрів інноваційних досліджень. CPI складається з трьох підпрограм: Програма підприємництва та інновацій, Програма підтримки політики ІКТ, Інтелектуальна енергетична програма. Програма посилює роль інноваційних мереж та мереж підтримки бізнесу [6].

5. Європейський кластерний меморандум («European cluster memorandum») січень 2008 року, в якому визначено кластерний розвиток як основний механізм підвищення конкурентоспроможності економіки країн-членів ЄС [7].

6. Інноваційна стратегія ЄС (Towards world-class clusters in the European Union: implementing the broad-based innovation strategy), жовтень 2008 року, яка визначає пріоритети національних програм розвитку країн-членів ЄС та містить план кластеризації економіки ЄС [8].

У межах національного рівня регулювання інноваційної політики країн – членів ЄС найбільш ефективними інструментами є національні програми щодо розвитку інновацій та створення національної інноваційної інфраструктури. Залежно від рівня інноваційного розвитку країни використовуються різні інструменти регулювання інноваційної політики

Таблиця 2. Індекс конкурентоспроможності за методикою Всесвітнього економічного форуму

Країна	Індекс конкурентоспроможності (Індекс GCI) 2007–2008 роки		Індекс конкурентоспроможності (Індекс GCI) 2009–2010 роки		Індекс мережевої готовності (Network readiness Index) 2008–2009 роки
	ранг	оцінка	ранг	оцінка	місце
Швейцарія	2	5,62	1	5,60	5
Фінляндія	6	5,49	6	5,43	6
США	1	5,67	2	5,59	3
Данія	3	5,55	5	5,46	1
Швеція	4	5,54	4	5,51	2
Україна	72	3,98	82	3,95	—

Складено автором на основі Звіту ВЕФ: weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

та різні стратегії. Регіональний аспект набуває великого значення у загальній стратегії підвищення конкурентоспроможності розвитку країн-членів ЄС. Ефективна регіональна інноваційна стратегія є каталізатором інноваційних процесів в регіоні. Нове покоління регіональних програм ЄС на 2007–2013 роки базується на регіональних кластерах. Країни Європейського Союзу запроваджують кластерну політику, що спрямована на підвищення конкурентоспроможності країни або регіону шляхом стимулювання розвитку національних, регіональних та локальних кластерів на основі використання індивідуального підходу щодо передумов та проблем формування окремих кластерів. Виділяють два основних типи кластерної політики: «згори донизу» (top-down), яка передбачає центральну роль держави як ініціатора, менеджера, брокера, джерела фінансування процесу кластероутворення та «знизу-догори» (bottom-up), що базується на заохоченні кластерних ініціатив згори донизу [9]. Групою шведських економістів під керівництвом професора О. Зольвела в 2003 році було проведено дослідження 509 кластерних ініціатив у різних країнах світу. Отримані результати свідчать про те, що найбільш часто кластерні ініціативи виникають в економічно розвинутих країнах. Якщо аналізувати Скандинавські країни, то можна зазначити, що кластерні ініціативи є головним інструментом в реалізації кластерної політики – у Фінляндії та Швеції засновано одинадцять кластерних ініціатив, у Данії відповідно вісім, у Норвегії – 4) [10]. Пріоритетними секторами реалізації кластерних ініціатив визнано наступні: інформаційні технології, медичне устаткування, телекомунікаційне обладнання, біотехнології, фармацевтика та автомобілебудування. У 32% випадків рішення про започаткування кластерної ініціативи приймають органи державного управління, у 27% – приватні компанії, у 35% – колективно. Джерела фінансування у дослідженій сукупності кластерних ініціатив розподілені наступним чином: 54% – держава, 18% – кошти підприємств, 25% – спільне фінансування [11]. Тобто можна стверджувати, що домі-

нуюча роль в сфері фінансування кластерних ініціатив належить саме державним органам, разом з тим функції стратегічного планування та управління розвитком кластерів реалізують безпосередньо виробничі компанії.

Координаційним центром інноваційної діяльності Європи можна вважати Європейську ініціативу PRO INNO EUROPE. У жовтні 2008 року було створено Групу з розвитку кластерної політики з метою надання рекомендації щодо шляхів поліпшення умов функціонування кластерних об'єднань та інструментів для усунення існуючих бар'єрів транснаціонального співробітництва в кластерах. Проект Європейська кластерна обсерваторія націлений на виявлення кластерів в Європі і їх аналіз. На сьогодні European Cluster Observatory надає можливість комплексного аналізу діючих кластерів та відіграє роль одного з ключових інструментів реалізації кластерної стратегії регіонального розвитку на території Європейського Союзу [12].

Основними результатами Проекту Європейська кластерна обсерваторія були наступні події: утворення загальноєвропейської кластерної бази даних (станом на 2009 рік у базі нараховується близько 1100 кластерів); розробка методики оцінки конкурентоспроможності регіональних кластерів на основі шкали зірок; було обрано найбільш конкурентоспроможні регіональні кластери в таких секторах: автомобілебудування, біофармацевтичний, інформаційно-комунікаційний; створено консорціум з 6 партнерів; на стадії запуску в режимі он-лайн Клуб для учасників кластерів.

Яскравим прикладом впровадження ефективної стратегії підвищення конкурентоспроможності на основі кластерів можуть слугувати скандинавські країни: Фінляндія, Швеція, Данія. Фінляндія вже понад десять років є одним з лідерів міжнародної конкурентоспроможності. Вже впродовж останніх 20 років вдалося досягти перших позицій у рейтингах конкурентоспроможності. Країна є прикладом провідного досвіду використання кластерного підходу щодо визначення найбільш конкурентоспроможних галузей економіки. В країні була об-

Таблиця 3. Рейтинг конкурентоспроможності за версією Лісабонського звіту (The Lisbon Review), 2010 рік

Субіндекси конкурентоспроможності за версією Лісабонського звіту														
Країна / Загальний індекс	Інформаційне суспільство		Інновації та НДДКР		Мережева індустрія		Фінансові послуги		Бізнес-середовище		Соціальні інституції		Сталий розвиток	
	Місце	Оцінка	Місце	Оцінка	Місце	Оцінка	Місце	Оцінка	Місце	Оцінка	Місце	Оцінка	Місце	Оцінка
Швеція / 1	1	6.20	2	5.64	2	6.19	1	5.93	4	5.15	3	5.42	1	6.57
Фінляндія / 2	5	5.51	1	6.12	8	5.96	3	5.86	2	5.27	2	5.59	3	6.19
Данія / 3	3	5.74	3	5.33	4	6.09	6	5.60	7	5.05	1	5.64	5	6.07
Нідерланди / 4	2	5.81	5	4.94	7	5.98	7	5.54	6	5.06	4	5.31	6	5.91
Люксембург / 5	7	5.43	12	4.17	5	6.08	2	5.90	1	5.43	5	5.31	7	5.87
Німеччина / 6	9	5.27	4	5.10	1	6.49	9	5.36	17	4.50	9	4.85	2	6.19
Австрія / 7	6	5.45	8	4.65	6	6.08	4	5.70	10	4.79	8	4.91	4	6.14
Франція / 8	10	5.21	9	4.62	3	6.17	5	5.61	12	4.78	13	4.71	9	5.54
Великобританія / 9	4	5.61	7	4.71	9	5.77	14	5.10	11	4.78	14	4.61	10	5.48
Бельгія / 10	14	4.71	6	4.78	11	5.76	11	5.28	8	4.88	6	5.08	11	5.46

Складено автором на основі ВЕФ, Лісабонського звіту, джерело: <http://www.weforum.org/pdf/Gcr/LisbonReview/TheLisbonReview2010.pdf>

рана стратегія кластерного розвитку, галузеві кластери були обрані як ключовий елемент економіки країни.

Політика на основі кластерів виступила ідеальним засобом диверсифікації економіки від деревообробної та металевої галузей до високотехнологічних галузей. За програмою Уряду, в країні було сформовано 5 «мегакластерів», які були сформовані на базі конкурентоспроможних галузей економіки країни (харчові продукти, інформаційні та комунікаційні технології, метали, будівництво та лісництво). Політика на основі кластерів виступила ідеальним засобом диверсифікації економіки від деревообробної та металевої галузей до високотехнологічних галузей. На даний час Національна кластерна програма направлена на стимулювання розвитку високотехнологічних кластерів, проведення НДДКР, масштабних технологічних програм та збільшення державного фінансування.

Фінська програма має назву «Програма Центру Експертизи ОСКЕ на 2007–2013 роки» (The Centre of Expertise Programme «OSKE» for 2007–2013 years), яка направлена на підсилення регіональної спеціалізації та підсилення мережних зв'язків в регіоні, розвиток конкурентоспроможних кластерів [13]. Відповідно до програми було обрано 13 напрямів для утворення та розвитку кластерів: високотехнологічний бізнес, нанотехнології, харчова промисловість, енергозберігаючі технології, біотехнології, здоров'я та медицина, деревообробна промисловість. За фінансування Програми відповідає Національне технологічне агентство ТЕКЕС (TEKES). Відповідно до Державної програми «ОСКЕ на 2007–2013 роки» (OSKE) в країні сформовані наступні кластери: Екологічний кластер, Цифровий бізнес (кластер), Енергетичний кластер (Energy Technology), Продукти харчування (Продовольчий кластер), Деревообробний кластер, Біотехнологічний кластер (HealthBIO кластер), Кластер здоров'я та благополуччя (Health and Well-being кластер), Intelligent Machines – Кластер високотехнологічного машинобудування, Морський кластер, Кластер нанотехнологій, Туристичний кластер, ІКТ кластер («Нокія» – ядро). Особливу увагу кластерна програма Фінляндії приділяє сприянню розвитку послуг, наукових

досліджень та продуктів, що пов'язані з галузями охорони здоров'я та соціальним благополуччям.

На даний час у Фінляндії успішно функціонують чотири високотехнологічні регіони: Етела–Суомі (Etelä-Suomi – Helsinki), Іта–Суомі (Itä-Suomi – Kuopio), Пойхос–Суомі (Pohjois-Suomi – Oulu), Ленсі–Суомі (Lansi-Suomi – Turku), в яких функціонують регіональні кластери (близько 22), які ранжуються за зірковим виміром – однозіркові, двозіркові та три зіркові [14]. Регіон Оулу відомий інформаційно–комунікаційним кластером високого рівня, ядром – успішною компанією «Нокія».

Отже, інноваційна стратегія на основі кластерного підходу є успішною моделлю розвитку Фінляндії останнього десятиліття завдяки:

- розвитку високотехнологічних галузей науки і техніки, з домінуванням розвитку інформаційно–комунікаційних технологій;
- ефективної політики Уряду щодо масштабних асигнувань НДДКР;
- мережним взаємозв'язкам в НІС та ефективному співробітництві науки, бізнесу та влади;
- правильно побудованій стратегії «інформаційного суспільства», високий рівень освіти населення.

Отже, глобалізаційні процеси потребують формування ефективної кластерної політики. Кластерна політика має такі переваги формування програм розвитку кластерних структур: розвиток інформаційних; створення спільних промислово–дослідних центрів; здійснення взаємодії і взаємозв'язку кластерних структур з державним сектором; розвиток інституціональних структур у промисловості та інноваційний розвиток в економіці країн в цілому. Кластерна політика у Швеції має чітко виражений регіональний характер. Формування та розвиток кластерів є інструментом політики, що використовується в різних національних програмах для заохочення регіонального розвитку.

Кластерною політикою опікується у Швеції Міністерство підприємництва, енергетики та зв'язку, Державне Агентство Інноваційних систем (The Swedish Governmental Agency for Innovation System) «Віннова» (Vinnova), Агентство регіональ-

Таблиця 4. Роль кластерів в економічному розвитку Скандинавських країн

Країна	Регіон–лідер	Кластер високого рівня	Досягнення кластерів
Фінляндія 4 високотехнологічні регіони (близько 22 регіональних кластерів)	Регіон Оулу	Кластер ІКТ («Нокія»)	Інформаційні технології – провідна галузь Фінляндії. Робочі місця більше ніж 20 тис. працівникам, виступає символом сучасного успіху Фінляндії
Швеція 8 високотехнологічних регіонів (близько 39 регіональних кластерів)	Стокгольм Упсала регіон	Кластер біотехнологій Упсала. 102 компанії по виробництву медичного обладнання, ядро – Каролінський медичний університет	Одне з лідируючих місць в світі щодо винаходів в області біотехнологій
Данія 29 регіональних кластерів	Регіон Оресунд	«Долина Medicon» (Medicon Valley) 8 лідируючих університетів, 6 університетських лікарень, більш ніж 140 біотехнологічних компаній, 18 тисяч робітників	Фармацевтична промисловість стала однією з ключових галузей данської економіки. Загальний обсяг виробництва кластеру складає майже 75% ВВП країни

Складено автором на основі: clusterobservatory.eu/index.php?id=2&nid=

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ного розвитку (The Swedish Agency for Economic and Regional Growth Nutek), агентство «Інвестиції в Швецію» (Invest in Sweden, ISA), що утворене при Міністерстві закордонних справ та активно залучається до реалізації кластерної політики [13].

Національні кластерні програми націлені на розширення використання існуючих науково-дослідних установ; посиленні співпраці між існуючими науково-дослідними установами у межах «Потрійної спіралі»; заохоченні комерційної співпраці у вигляді заходів зі стимулювання експорту та стратегічного аналізу; заохочення розширення кластерів за рахунок діяльності, пов'язаної зі створенням, стимулюванням, відокремленням, маркетингом та розвитком компаній-членів. Успішною програмою загальнонаціонального рівня є програма «Віннвекст» (Vinnvaxt). Європейська Комісія використовує «Віннвекст» як взірць того, як слід стимулювати розвиток інноваційних систем і кластерів, що зробило Швецію до певної міри полігоном для обкатки політики в цій сфері [14]. За даними Європейської Комісії програма добилася успіху завдяки проведенню на початковій фазі багатьох семінарів, котрі дали змогу учасникам програми винести уроки зі спроб і помилок, зроблених в інших країнах.

На даний час в Швеції успішно функціонують вісім високотехнологічних регіонів: Мелерста Норлан (Mellersta Norrland – Ostersund), Нора Мелансвериж (Norra Mellansverige – Gävle), Устра Мелансвериж (Ostra Mellansverige – Uppsala), Увр Норланд (Ovre Norrland – Umeå), Смаленд Ерна (Smaland med oarna – Växjö), Стокгольм (Stockholm), Сидсвериж (Sydsverige – Malmö), Вестсвериж (Vastsverige – Gothenburg), в яких функціонують регіональні кластери (близько 39), які ранжуються за зірковим виміром – однозіркові, двозіркові та три зіркові [15]. Найпотужнішим регіоном є Стокгольм, де базується відомий та успішний кластер «Стокгольм–Упсала Кластер Науки про життя» (Stockholm–Uppsala Life Science Cluster).

Данію можна вважати однією з перших країн Європи, яка розробила, затвердила та почала реалізовувати Національну програму кластеризації економіки. Відповідно до Програми кластеризації економіки в країні було виявлено та побудовано 29 кластерів. Данська рада розвитку бізнесу відповідала за розробку концепції кластеризації економіки.

Найуспішнішим регіоном в Данії є Регіон Оресунд, який є аналогом Силіконової долини. «Долина Medicon» (Medicon Valley) – транскордонний кластер кластер біотехнологій, який функціонує в Регіоні Оресунд. Регіон Ересунн (Oresund, DK/S) був створений у результаті відкриття прямого повідомлення між Копенгагеном (Данія) і південною частиною Швеції. Населення регіону – приблизно 3,5 млн. людей, з яких 2,4 млн. живуть в Данії і 1,1 млн. – у Швеції. Завдяки багатомільйонним інвестиціям регіон Ересунн має всі можливості стати одним найдинамічніших регіонів Європи. Багато транснаціональних корпорацій вже відкрили тут свої регіональні скандинавські центри. Особливо перспективними є такі сектори:

– «Наука про життя» (Life Science sector), представлений транскордонним кластером «Долина Медікон»;

– ІТ і зв'язок – у ІКТ кластері зайнято 96 тисяч чоловік. Цей регіон є одним з лідерів Європи по науковим досягненням з активною дослідницькою діяльністю;

– галузь моди – відповідно представлений кластером Моді. Можемо виділити такі конкурентні переваги регіону Ересунн:

– висока інвестиційна активність в інфраструктуру регіону. Обсяг інвестицій в інфраструктуру регіону Ересунн становить \$10–15 млрд., що гарантує йому стійкі позиції на європейському інвестиційному ринку в найближче десятиліття (галузь дорожньої, авіаційної і залізничної інфраструктури, вже здійснено проект розширення метро Копенгагена, будівництва метро в Мальмо);

– вільний доступ до данських і шведських ресурсів робочої сили (збільшення людських ресурсів на підприємствах регіону на 50%);

– Угода про уникнення подвійного оподаткування (учасники угоди – Данія, Швеція і Норвегія) забезпечує сплату податків тільки один раз в одній країні. Особлива податкова угода між Данією і Швецією також сприятиме інтеграції двох країн;

– урядами Данії та Швеції були розроблені єдині принципи розвитку регіону

У «Долині Медікон» розташовано вісім лідируючих університетів, шість університетських лікарень, більше ніж 140 біотехнологічних компаній, 18 тисяч робітників, зайнятих у виробництві. В «Долині Медікон» існує пільгове оподаткування, здійснюється масштабна урядова підтримка. Ефективна співпраця між усіма учасниками кластеру зробили Данію одним зі світових лідерів з наукових досліджень і відкриттів в таких напрямках як: обмін речовин, вакцинавання, хвороби серцево-судинної системи, хвороби центральної нервової системи, ракові захворювання.

Саме завдяки успіху кластеру «Долина Медікон» фармацевтична промисловість стала однією з ключових галузей данської економіки. Загальний обсяг виробництва кластеру становить майже 75% ВВП країни. На даний час данська фармацевтична промисловість є однією з найбільш конкурентоспроможних в світі. В 2006 році в Данії був заснований спеціальний фонд (Danish National Advanced Technology Foundation), що сприяє розвитку співпраці між університетами, дослідницькими центрами і фармацевтичною промисловістю. Вже за перший рік роботи фонд виділив близько 200 млн. датських крон (приблизно \$34 млн.) на здійснення 12 крупних проектів в області нанотехнологій.

Отже, саме транскордонне співробітництво було обрано пріоритетним напрямом стратегії уряду Данії та Швеції в 2009 році. Транскордонні кластери набули широкого поширення в Європі та в світі. Транскордонний кластер представляє собою добровільне об'єднання незалежних компаній, асоційованих інституцій, інших суб'єктів транскордонного співробітництва. Транскордонне співробітництво одне з прі-

оритетів регіональної політики нашої держави. Україна може приймати участь у таких операційних програмах транскордонного співробітництва, а саме: Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна, Румунія – Молдова – Україна, Польща – Білорусь – Україна та Багатостороння програма «Чорне море». Транскордонні кластери повинні стати головним інструментом зміцнення транскордонного співробітництва. Одним із найефективніших та необхідних інструментів впровадження державної політики у сфері розвитку транскордонних кластерів, регіонального розвитку прикордонних областей України повинна стати Державна стратегія формування та підтримки транскордонних кластерів, також необхідно підготувати нову редакцію закону України «Про транскордонне співробітництво». Досвід розвитку кластерних ініціатив на Поділлі, в Прикарпатті, Поліссі, Криму, м. Севастополі і в інших регіонах України свідчить, що формування партнерських відносин між місцевою владою, діловими колами, а також підтримуючими виробництво місцевими освітніми центрами є комплексний і складний процес. Досвід Кластерних ініціатив Харківської області вражає результатами. На території області вже сформовано такі кластери: Біофармацевтичний кластер, «Індустріальний парк Рогань», в складі якого промисловий кластер «Малинівка», кластер «Слобожанський агропромисловий комплекс». Розвиток кластеризації спостерігається в Карпатському регіоні: на території регіону функціонує Проект розвитку лісового господарства FORZA, що фінансується в рамках угоди між урядами України та Швейцарії, мета – створення кластеру «Лісового господарства». Перспективним державним проектом є розроблена в 2009 році Державним агентством України з інвестицій та інновацій схема створення наступних національних інноваційних кластерів відповідно до інноваційних пріоритетів держави [16], а саме: «Нові матеріали» (Харків); «Транзитний потенціал України» (Одеса); «Біотехнології» (Львів); «Нові технології у природокористуванні та екології» (Донецьк); «Нові продукти харчування» (Київська область); «Нові машини» (Дніпропетровськ); «Енергетика сталого розвитку» (Київ); «Технології інформаційного суспільства» (Київ) на базі Наукового парку «Київська політехніка».

Висновки

Отже, виходячи з досвіду Скандинавських країн кластери можна визначати механізмом підвищення конкурентоспроможності регіону і прискорення економічного розвитку.

1. У найкоротший термін необхідним є затвердження Концепції створення кластерів в Україні.

2. Забезпечити Єдине інформаційне поле (база даних інноваційних проектів) та створити Єдиний інноваційний портал з базою даних кластерів.

3. Забезпечити збір якісних інноваційних проектів для фінансування венчурним фондом, який буде створено в рамках проекту ЄС «Розвиток фінансових схем та інфраструктури для підтримки інновацій в Україні». Зокрема, вже створе-

но робочу групу з питань утворення венчурного фонду інвестування інноваційної діяльності Державного агентства України з інвестицій та інновацій. Планується створення національного венчурного фонду у 100 млн. євро, який буде фінансувати інноваційні проекти українських резидентів. Частина фонду венчурного капіталу буде становити 25–50% у статутному капіталі господарського товариства після його збільшення. Потенційними інвесторами пілотного фонду венчурного капіталу, який має бути створений в результаті проекту є Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, приватні іноземні інвестори.

4. Розробити систему моніторингу та оцінки ефективності розвитку кластерів та визначити організацію, яка буде здійснювати моніторинг кластерної діяльності.

5. Сприяти розвитку міжнародної співпраці з кластерними об'єднаннями та ініціативами краї ЄС, такими як Кластерна обсерваторія тощо.

6. Швидкими темпами необхідно реалізовувати регіональну стратегію конкурентоспроможності, яка має базуватися на процесі кластеризації. Необхідним є затвердження Програм підвищення конкурентоспроможності територій для кожного регіону.

На мою думку, така Програма підвищення конкурентоспроможності території може стати ефективним інструментом виведення регіонів України з депресивного стану та формування конкурентоспроможного бізнес-середовища.

Література

1. Звіт ОЕСР «Регіональні інновації та конкурентоспроможність» (Regional Innovation and Competitiveness) електронний ресурс: www.oecd.org/document/56/0,3343,en_2649_34413_42962360_1_1_1_1,00.html

2. Антоюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. – К.: КНЕУ, 2004. – 26 с.

3. Нова редакція Лісабонської стратегії (Europa/ Summaries of EU legislation) електронний ресурс: www.europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/growth_and_jobs/i23035_en.htm

4. Спільний план дій країн-членів ЄС «Більше Досліджень і інновацій» (More Research and Innovation COM(2005) 488 of 12 October 2005, електронний ресурс: www.6cp.net/downloads/05manchester_tiscar.ppt

5. Програма «Рамкова програма конкурентоспроможності і інновацій з 2007 по 2013 рік» CPI (Competitiveness and innovation Program, a broad-based innovation strategy for the EU, електронний ресурс: www.ictregulationtoolkit.org/en/Publication.2923.html

6. Програма «Рамкова програма конкурентоспроможності і інновацій з 2007 по 2013 рік» CPI (Competitiveness and innovation Program (2007–2013), електронний ресурс: www.europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/n26104_en.htm

7. European Європейський кластерний меморандум (European cluster memorandum) електронний ресурс: http://www.proinno-europe.eu/NWEV/uploaded_documents/Cluster_Memorandum.pdf

8. Інноваційна стратегія ЄС (Towards world-class clusters in the European Union: implementing the broad-based innovation strategy), електронний ресурс: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/com_2008_652_en.pdf

9. Trent Chart on Innovation(2006). Annual Innovation Policy Trends and Appraisal Report.Finland/ A publication from the Innovation/SMEs Programme

10. S?lvell ?, Ketels C., Lindqvist G. The Cluster Initiative Greenbook. The Competitiveness Institute. VINNOVA, Gothenburg, 2003. – 94 p.

11. S?lvell ?, Ketels C., Lindqvist G. The Cluster Initiative Greenbook. The Competitiveness Institute. VINNOVA, Gothenburg, 2003. – 58 p.

12. Європейська кластерна обсерваторія (European Cluster Observatory), електронний ресурс: www.clusterobservatory.eu/

13. Сайт національної кластерної програми Фінляндії, OSKE/Centre of expertise programme, Finland/, електронний ресурс: www.oske.net/en

14. Сайт Шведської програми Віннова (Vinnova_Regional Programme «Vinnvaxt»), www.vinnova.se/In-English/Activities/Strong-research-and-innovation-environments/VINNVAXT/

15. Сайт Шведської кластерної програми «Нутек» (Nutek_report), електронний ресурс: www.nutek.se/sb/d/725/a/2779

16. Звіт «Швеція», сайт Європейська Кластерна обсерваторія (Country Report:Sweden), електронний ресурс: www.clusterobservatory.eu/upload/Policy_Report_Sweden_20080116.pdf

17. Європейська кластерна обсерваторія, звіт щодо наявності конкурентоспроможних кластерів на території Швеції, електронний ресурс: www.clusterobservatory.eu/index.php?country_ID=Sweden®ion_ID

18. Державне агентство України з інвестицій та інновацій – «У Держінвестицій обговорили питання створення венчурного фонду інвестування інноваційної діяльності», електронний ресурс: www.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=news&id=2046&page=4

В.Ф. КИФЯК,
к.е.н., доцент, ЧТЕІ КНТЕУ

Конкурентні переваги перспективного розвитку територіальної рекреаційної системи Карпатського регіону

У статті на основі проведення аналізу території Карпатського регіону визначаються рекреаційно-туристичні переваги та проводиться оцінка стратегічних позицій. Виділені зовнішні чинники впливу на формування конкурентних переваг та внутрішній потенціал розвитку територіальної рекреаційної системи сприяли виокремленню переваг та недоліків, можливостей та загроз перспективного розвитку регіону.

В статье на основе проведения анализа территории Карпатского региона определяются рекреационно-туристические преимущества и проводится оценка стратегических позиций. Выделенные внешние факторы влияния на формирование конкурентных преимуществ и внутренний потенциал развития территориальной рекреационной системы способствовали определению преимуществ и недостатков, возможностей и угроз перспективного развития региона.

On the basis of the analysis of the Carpathian region territory, the recreation and touristic advantages are determined and the estimation of strategic positions is conducted in the article. The emphasized external factors of influence on the forming of concrete advantages and inner potential of the development of territorial recreation system assisted in detachment of advantages and disadvantages, possibilities and threats of perspective region development.

В умовах виходу України з економічної кризи гостро постає проблема визначення пріоритетних напрямів та пошуку шляхів забезпечення подальшого соціально-економічного розвитку країни.

Одним з таких напрямів може бути рекреаційно-туристична діяльність, яка має стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку, оздоровлення, ознайомлення з історико-культурною спадщиною держави тощо.

Постановка проблеми. Україна та її регіони мають досить вагомий рекреаційно-туристичний потенціал і об'єктивно приречені на розвиток рекреаційно-туристичної сфери як одного з пріоритетних видів економічної діяльності.

Одним із найпотужніших регіонів за наявністю природних рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, санаторно-курортної та туристичної інфраструктури є Карпатський регіон. Тут важливою формою організації лікування, відпочинку, туризму і екскурсій та предметом наукового дослідження є територіальна рекреаційна система.

Ефективне функціонування територіальної рекреаційної системи регіону сприятиме максимальному взаємозв'язку різних підсистем, що беруть участь у реалізації рекреаційної функції, їх просторовій та функціональній координації.

Визначення конкурентних переваг територіальної рекреаційної системи Карпатського регіону ефективно впливатиме на максимальну рекреаційну освоєність території в мінімальні терміни та подальший перспективний розвиток рекреаційно-туристичної сфери, а також сприятиме вирішенню наукових завдань пов'язаних з дослідженням організаційних засад функціонування рекреаційних систем, пошуку